

УДК 392.51 (477.86)

DOI: <http://dx.doi.org/10.30970/his.2024.56.12479>

«ОЙ ЄК ЦЕ СЕ ТА Й СТИХЕНЬКА ЗАЧЄЛО»: ОБРЯДОВИЙ ЗАЧИН ВЕСІЛЛЯ НА ПОКУТТІ

Леся ГОРОШКО-ПОГОРЕЦЬКА

Інститут народознавства НАН України

відділ етнології сучасності

просп. Свободи, 15, м. Львів, 79000, Україна

e-mail: horoshyna@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-8741-2467>

У статті на основі опублікованих джерел та власних польових записів розглянуто обрядодії, пов'язані з традиційним зачином весілля на Покутті. Серед них висвітлено випікання короваю (вимоги до коровайниць, прикрашання короваю, ворожіння з обрядовим хлібом і хлібною лопатою, заборона після випікання короваю використовувати у цей день піч для інших потреб); збирання весільного деревця (види дерев для його виготовлення, прикраси, виконавці, викупування деревця); плетіння весільних вінків (зрізання барвінку, ворожіння з ним, дії з залишками барвінку і ниток, безпосереднє виготовлення вінків і його виконавці, викупування вінків); прикрашання весільної оселі (плетіння вінків для оздобити житла, прибивання їх до стелі, подальше використання, виготовлення ініціалів молодят із зелені, весільної арки на ворота, вінків для різних етапів весілля); дарування сорочки молодому (відраджання чоловіків із подарунком до молодого, дарування неякісної сорочки, вгощання посланців); обдаровування молодої, її родини тощо. Визначено локальні особливості розглянутих явищ.

Ключові слова: Покуття, молодий, молода, дружба, дружка, староста, коровай, калач, деревце, вінок, звичаї, обряди, традиції.

Весільна звичаєвість є одним із свідчень строкатості народної традиції будь-якого терену, позаяк весільна матриця кожного осібногo населеногo пункту завше має якісь локальні відмінності навіть порівняно зі суміжними місцевостями. Водночас весільні традиції тривкі в часі, яскравим свідченням чого є весільна звичаєвість Покуття, де місцеві автохтони й досі є носіями живих звичаєвих реалій. На жаль, окремі весільні чинності зберігаються лише в пам'яті старожилів, а про деякі нині вже можна лише прочитати у працях дослідників кінця ХІХ – початку ХХ ст.: Леопольда Вайгля¹, Оскара Кольберга², Ксаверія Мрочка³, Олени Голубовичевої⁴, Івана Волошинського⁵,

¹ Waigl L., *Rys miasta Kołomyi* (Kołomyja, 1877): 91–94.

² Kolberg O., *Dziela wszystkie*, t. 29 : Pokucie, cz. 1 (Wrocław – Poznań : Polskie Wydawnictwo Muzyczne, Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza, 1961): 224–336.

Василя Равлюка⁶, Миколи Гушула⁷, – а також у деяких пізніших дослідженнях, зокрема й польових: Михайла Паньківа⁸, Віктора Немця⁹, Людмили Герус¹⁰, Христини Бойчук¹¹, Володимира Конопки¹², авторки цих рядків¹³, у краєзнавчих нарисах з обраного терену¹⁴ тощо. Саме завдяки таким матеріалам

³ Mroczo Fr. X., «Śniatyńszczyzna (Przyczynek do etnografii krajowej)», *Przewodnik naukowy i literacki*, t. XXV, z. VI (1897): 481–486.

⁴ Голубовичева О., «Весіле в селі Ілинцях, Снятинського повіту», *Матеріали до української етнології*, т. XIX–XX (Львів, 1919): 177–193.

⁵ Волошинський І., «Весіле в Далешеві, Городенського повіту», *Матеріали до української етнології*, т. XIX–XX (Львів, 1919): 2–34.

⁶ Равлюк В., «Весілля в селі Орельці Снятинського повіту на Станіславщині. 1890», *Весілля* : зб. : у 2 кн., упоряд. М.М. Шубравська; АН УРСР, Інститут мистецтвознавства, фольклору та етнографії ім. М.Т. Рильського, кн. 2 (Київ : Наукова думка, 1970): 183–214.

⁷ Гушул М.В., «Покутське весілля. 1968», *Весілля* : зб. : у 2 кн., упоряд. М.М. Шубравська; АН УРСР, Інститут мистецтвознавства, фольклору та етнографії ім. М.Т. Рильського, кн. 2 (Київ : Наукова думка, 1970): 426–463.

⁸ Архів ІН НАН України, ф. 1, оп. 2, од. зб. 355 б, арк. 1–188; Паньків М.І. *Семья и семейный быт на Покутье (1850–1980)* : Дис. ... канд. ист. наук (Івано-Франківськ, 1988); Паньків М., *Весілля у селі Вербівцях на Городенківщині* (Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 2000): 1–108; Паньків М., «Весільна атрибутика Покуття», *Ямгорів*, ч. 18–19 (2011): 228–233.

⁹ Неmec В., «Дереvце як предметно-символічний компонент весільного ритуалу: волинсько-покутські паралелі (на матеріалах з Радехівського і Богородчанського районів)», *Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії : Збірник наукових праць : Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету*, вип. 25 (Рівне : Зень О., 2014): 185–186.

¹⁰ Герус Л., «“Колач” у весільному обряді покутян кінця XIX – початку XXI століття: пластичне вирішення, символіка, функції», *Народознавчі зошити* 1 (2017): 160–170.

¹¹ Бойчук Х., «Весільна обрядовість Городенківщини (за матеріалами експедиції 2016 р.)», *Народознавчі зошити* 1 (2017): 154–159.

¹² Конопка В., «Весільний обряд на Покутті (етнографічні матеріали із с. Долішне Залуччя Снятинського та с. Поточище Городенківського районів Івано-Франківської області)», *Народознавчі зошити* 5 (149) (2019): 1342–1357.

¹³ Архів ІН НАН України, ф. 1, оп. 2, од. зб. 698, арк. 1–116: Горошко Л.М. Польові матеріали з Покуття (Коломийський, Городенківський, Тлумацький, Снятинський р-ни Івано-Франківської обл., 2013 р.); Архів ІН НАН України, ф. 1, оп. 2, од. зб. 736, арк. 1–97: Горошко-Погорецька Л.М. Польові матеріали з Покуття (Тлумацький, Тисменицький, Городенківський р-ни Івано-Франківської обл., 2014 р.); Горошко-Погорецька Л., «“Тулися міх до міха, а торба до торби” (передвесільні звичаї на Покутті)», *Народознавчі зошити* 3 (147) (2019): 580–590.

¹⁴ Андрусак С., Білий Д., Двоак М., Качорак Я., *Вікняни: з правків до сьогодення* (Львів : Українські технології, 2007): 403–416; Возняк В., *Село моє – України цвіт* (Івано-Франківськ : Нова Зоря, 2003): 135–141; Гачинський М., *Нарис з історії села Петрова* (Івано-Франківськ : Нова Зоря, 2006): 414–423; Грабовецький В., *Іванівці. Літопис села над Прутом* (Івано-Франківськ : Нова Зоря, 2001): 200–202; Дробчук І., *Сілецьке весілля* (Івано-Франківськ : СІМІК, 2008): 1–96; Жибак Г., Хімей Р., *Традиційні українські обряди та звичаї (весілля, хрестини, гаївки)* (Івано-Франківськ : Місто НВ, 2010): 7–64; Жолобайло Я., «*Це Матіївці – наше село...*» : історико-етнографічний нарис (Коломия : Вік, 2000): 154–179; Історія Угринова. Нариси з історії села Угринів Тисменицького р-ну Івано-Франківської обл., за ред. В. Костіва (Івано-Франківськ : Плай, 2000): 77–84; Когуч Б.О., Сас О.Л., *Нариси з історії села Павелча (Павлівка)* (Івано-Франківськ : Лік, 1998): 210–220; Королько О., «Весільні обрядово-звичаєві традиції Покуття і Гуцульщини на початку XX ст.: порівняльний огляд», *Снятин, Снятинщина: історія і сьогодення*. Матеріали науково-практичної конференції, присвяченої 850-річчю міста Снятина на Покутті (Снятин : ПрутПринт, 2008): 77–84; Марусик П., «Белелує, колиско моя!» *Історія, етнографія, побут Покутського села* (Галич, 2000): 65–77; Петрук М., Петрук Д., *Історія Товмачика : історико-краєзнавчий нарис* (Коломия : Вільний голос, 2000): 41–45; *Покуття : історико-етнографічний нарис*, авт. ідеї В. Марчук; гол. ред. А. Королько; рец. Г. Кожолянко,

вдається якнайповніше відтворити традиційний зачин покутського весілля, а також виявити обрядові зміни, котрі нашарувалися згодом і поповнили скарбницю весільної звичаєвості українців.

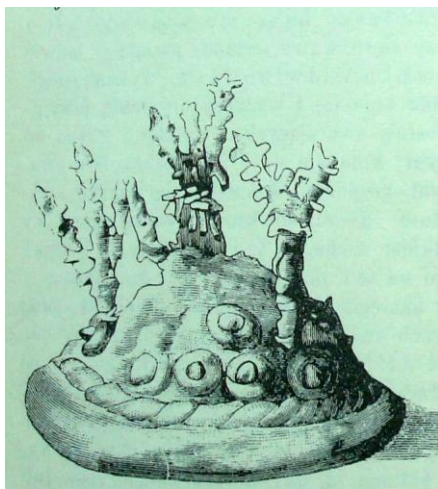
У деяких покутських селах початок весілля традиційно називали «заченані» («зачинанє», «завадини») і стежили, «щоби весіле у м'ясний день було»¹⁵. Подекуди у цей день чи напередодні пекли коровай («корогвай»). За даними М. Паньків, на початку ХХ ст. цей вид обрядового печива перестали випікати, замінивши на «колачі», а «короваєм» за звичаєм називали день, коли його давніше виготовляли¹⁶. Проте деякі етнографічні записи і свідчення респондентів зберегли інформацію про те, як цей обрядовий епізод виглядав у минулому. Із записів І. Волошинського, О. Кольберга відомо, що мама запрошувала непарну кількість «коровайчінок» («покоровайничок») у «первині», тобто жінок, котрі перебували у першому шлюбі, «з примірної сім'ї». У цей час молоді не мали бути присутні, тому зазвичай коровай пекли, коли вони запрошували гостей на весілля. Перед «плесканням» короваю жінок вгощали за столом. Опісля вони бралися розчиняти тісто і, поки воно підкисало, знову вгощалися. Відтак брали кілька вишневих або черешневих гілок із трьома галузками і обмотували тістом. Такі «теренки» (сс. Далешове, Чортовець Городенківського р-ну), «корельки» (с. Долина Тлумацького р-ну) випікали разом із короваєм і прикрашали ними обрядовий хліб. У с. Вовчинець Тисменицького р-ну коровай прикрашали смерековою гілкою. На Тлумаччині (с. Жуків) після випікання короваю вже не годилося палити і готувати в печі аж до наступного дня, а після того, як коровай всадили до печі, коровайниці перекидали хлібну лопату через хату: якщо вона впала на землю тією стороною, на якій лежав коровай, – молодятam таланитиме у житті; якщо ж впала іншим боком, зачепилася за дах чи зламалася – пророкували негаразди¹⁷.

О. Сухий, В. Нагірний (Львів : Манускрипт, 2010): 342–343; Слободян Н., «Гринівецьке весілля», *Ямгорів*, ч. 15 (2008): 172–216; ч. 16–17 (2009): 220–225; Сорич М., *Історія Мишина* (Коломия, 2000): 301–306; Стрижевська Н., «Сучасне весілля у Сопові», *Матеріали круглого краєзнавчого столу «Коломийська Гуцульщина»* (Коломия, 2006): 68–74; Тафійчук М., «Ключівський весільний вінок», *Матеріали круглого краєзнавчого столу «Коломийська Гуцульщина»* (Коломия, 2006): 36–38; Ципердюк М., *Село над Золотою Бистрицею* (Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 2004): 31–60.

¹⁵ Голубовичева, «Весіле в селі Ілинцях, Снятинського повіту», 179; Королько, «Весільні обрядово-звичаєві традиції Покуття і Гуцульщини на початку ХХ ст.», 77; Марусик, «Белелує, колисько моя!», 70; Гушул, «Покутське весілля. 1968», 427; Сорич, *Історія Мишина*, 302; Mroczko, «Śniatyńszczyzna (Przyczynek do etnografii krajowej)», 481; Kolberg, *Dziela wszystkie*, 296.

¹⁶ Інтерв'ю з Денис (Павлюк) Світланою, 1982 р. н., записала Леся Горошко-Погорецька 6 липня 2014 р. в с. Ісаків Тлумацького р-ну Івано-Франківської обл.; Жибак, Хімей, *Традиційні українські обряди та звичаї (весілля, хрестини, гаївки)*, 17; Паньків, *Весілля у селі Вербівцях на Городенківщині*, 12; Паньків, «Весільна атрибутика Покуття», 228–229.

¹⁷ Інтерв'ю з Бойчук (Чабанюк) Любою, 1981 р. н., Чик (Федик) Євдокією, 1929 р. н., записала Леся Горошко 6 липня 2013 р. в с. Баб'янка Коломийського р-ну Івано-Франківської обл.; Інтерв'ю з Романицею (Дідич) Олександром, 1928 р. н., записала Л. Горошко 7 липня 2013 р. в с. Тишківці Коломийського р-ну Івано-Франківської обл.; Інтерв'ю з Онишук (Фостун) Ганною, 1932 р. н., записала Л. Горошко-Погорецька

1. Коровай (Ілюстрація за виданням: Kolberg, *Dziela wszystkie*, 226).

На цьому ж терені (сс. Сокирчин, Гринівці) за недобру прикмету мали, якщо коровай під час випікання тріснув. У такому разі розчиняли і пекли його вдруге, «аби вже був файний»¹⁸.

2. Калач (Ілюстрація за виданням: Паньків, *Весілля у селі Вербівцях на Городенківщині*).

Коли отак «вже сі на весіле прилагодили, як має бути і як Біг приказав»¹⁹, починали вбирати («рідити», «увивати», «споряджати») деревце («гільце», «різку», «райське дерево»). Здебільшого для цього «князь» чи його дружба зрізали 2–4 вершки ялиці, смереки, сосни, груші, вишні або черешні в лісі, своєму саду чи саду господаря, який перебуває у першому шлюбі. Уникали брати деревце з цвинтаря, «бо то мертве місце» (с. Далешове Городенківського р-ну). Відтак привозили вершок до «княгині», де його затикали в калачі^{20*} і вбирали. Кілька калачів молода давала як «почесне» (подарунок) за послугу дружбам. У Жукові на Тлумаччині староста запрошував до «спорядження» словами: «*Прошу вас, споредіт нені тото файно, аби мали з чим до людей пійти*»²¹. Дівчата чи жінки виготовляли з пир'я, калини, барвінку,

4 липня 2014 р. в с. Буківна Тлумацького р-ну Івано-Франківської обл.; Інтерв'ю з Роговик Марією, 1951 р. н., Босацькою (Шпак) Оксаною, 1948 р. н., Бортник (Максимчук) Павліною, 1937 р. н., записала Л. Горошко-Погорецька 5 липня 2014 р. в с. Долина Тлумацького р-ну Івано-Франківської обл.; Бойчук, «Весільна обрядовість Городенківщини (за матеріалами експедиції 2016 р.)», 155; Возняк, *Село моє – України цвіт*, 136; Волошинський, «Весіле в Далешеві, Городенського повіту», 7–8; Когуч, Сас, *Нариси з історії села Павелча (Павлівка)*, 211; Паньків, «Весільна атрибутика Покуття», 228; Kolberg, *Dziela wszystkie*, 226–228, 249, 275, 316–317.

¹⁸ Інтерв'ю з Бойцун (Войчук) Анастасією, 1936 р. н., записала Леся Горошко-Погорецька 6 липня 2014 р. в с. Сокирчин Тлумацького р-ну Івано-Франківської обл.; Слободян, «Гринівецьке весілля», 215.

¹⁹ Kolberg, *Dziela wszystkie*, 287.

²⁰ Волошинський, «Весіле в Далешеві, Городенського повіту», 11.

* Калачі, в які застромляли деревце, наприкінці весілля забирали собі музики.

²¹ Бойчук, «Весільна обрядовість Городенківщини (за матеріалами експедиції 2016 р.)», 155; Волошинський, «Весіле в Далешеві, Городенського повіту», 11; Жолобайло, «*Це Матіївці – наше село...*», 155; Королько, «Весільні обрядово-звичаєві традиції Покуття і Гуцульщини на початку ХХ ст.», 78; Марусик,

різноманітних квітів, колосків, качанів кукурудзи, грошей тощо «старші квіти» (с. Вербівці Городенківського р-ну), «квіти-трясунки» (с. Рожнів Косівського р-ну, с. Долішнє Залуччя Снятинського р-ну), «затички» (с. Орелець Снятинського р-ну), «китиці» (с. Спас Коломийського р-ну), якими прикрашали деревце. При цьому співали:

*Благослови ж, Боже!
І отець, і мати,
Своєму дитяти
Деревце увивати* (с. Чортовець Городенківського р-ну)²².

Подекуди перші «китиці» на деревце мали почепити батьки (батько – вище, мати – трохи нижче), сестра, брат, а решту – близька родина чи всі присутні:

*До нас, дєдику, до нас,
Привийте квітку йа в нас.
Ми вже вам злагодили,
Аби ви нам привили –
Біленькими рученьками,
Дрібненькими сльозоньками* (с. Вербівці Городенківського р-ну)²³;

*Проше, таточку, проше!
Квіточку зав'їзати,
Файненько заспівати,
Желісно заплакати* (с. Рожнів Косівського р-ну)²⁴;

*Наші молода – калиночка!
Дайте до тата знати, (2 р.)
Най увійде до хати (2 р.)
Квіточьку прив'їзати* (с. Пилипи Коломийського р-ну)²⁵;

«Белелус, колиско моя!», 68; Гушул, «Покутське весілля. 1968», 428; Kolberg, *Dziela wszystkie*, 229; Waigl, *Rys miasta Kolomyi*, 92.

²² Равлюк, «Весілля в селі Орельці Снятинського повіту на Станіславщині. 1890», 184; Жибак, Хімей, *Традиційні українські обряди та звичаї (весілля, хрестини, гайвки)*, 20; Конопка, «Весільний обряд на Покутті (етнографічні матеріали із с. Долішнє Залуччя Снятинського та с. Поточище Городенківського районів Івано-Франківської області)», 1343; Паньків, *Весілля у селі Вербівцях на Городенківщині*, 15–16; Паньків, «Весільна атрибутика Покуття», 230–232; Гушул, «Покутське весілля. 1968», 428; Слободян, «Гринівецьке весілля», 204; Kolberg, *Dziela wszystkie*, 252, 293–294.

²³ Паньків, *Весілля у селі Вербівцях на Городенківщині*, 16.

²⁴ Гушул, «Покутське весілля. 1968», 430.

*Та лежели берви бервінковії –
Шо ти, макінко, тіси?
Лиши-ко го віяти,
Йди деревце вбрати* (с. Спас Коломийського р-ну)²⁶;

*Лижьили бирви бирвінковії,
Ой послужи, моя мамко, послужи,
Косиченьку на дивеце прив'яжи.
Послужу ті, моя доню, послужу,
Косиченьку на дивеце прив'яжу* (с. Сопів Коломийського р-ну)²⁷;

*Ой випало із горішка зеренце,
Зачинайте, моя мамо, деревце.
Ой від споду до вершечка – ялиця,
А на самім та вершечку – косиця,
Ой хто єї та прив'язав – мамочка* (с. Джурів Снятинського р-ну)²⁸;

*Наші молода – калиночка,
Та вбирали диригечко вся родина,
А туперка ми, дівчєта, вбирали* (с. Пилипи Коломийського р-ну)²⁹.

Після виготовлення деревце зчаства належало викупити, задля чого батьки молодих, в чїїх оселях його вбирали, вгощали усіх присутніх:

*Ой Марійко-серце,
Вікупи деревце:
Ци за грїш, ци за два,
Ци за флєшку вина.
Нї за грїш, нї за два,
Лиш за флєшку вина* (с. Далешове Городенківського р-ну)³⁰;

*Ой старосто, старосто, викупи деревце,
Ой старосто, старосто, люби мене, серце,
Ой старосто, старосто, купи черевички,
Ой старосто, старосто, коби невеличкі* (с. Ісаків Тлумацького р-ну)³¹.

²⁵ Інтерв'ю з Климович (Левицькою) Анною, 1924 р. н., записала Леся Горошко 8 липня 2013 р. в с. Пилипи Коломийського р-ну Івано-Франківської обл.

²⁶ Kolberg, *Dziela wszystkie*, 294.

²⁷ Стрижевська, «Сучасне весілля у Сопіві», 70.

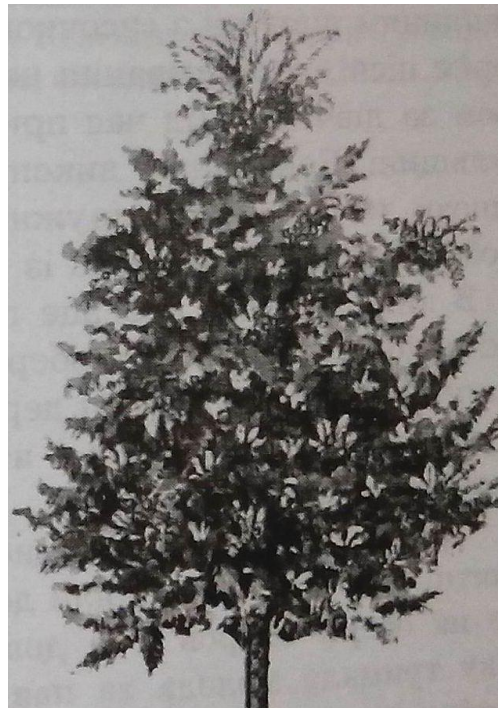
²⁸ Mroczko, «Śniatyńszczyzna (Przyczynek do etnografii krajowej)», 483.

²⁹ Інтерв'ю з Климович (Левицькою) Анною.

³⁰ Волошинський, «Весіле в Далешеві, Городенського повіту», 11–12.

³¹ Рукопис із бібліотеки с. Ісаків Тлумацького р-ну Івано-Франківської обл., 5.

Зрідка на досліджуваному терені в оселях молодих прикрашали ще два дерева, котрі кріпили на воротях (с. Рожнів Косівського р-ну)³².

3. Деревце (Ілюстрація за виданням: Kolberg, *Dzieła wszystkie*, 230).

4. Весільне деревце (Ілюстрація за виданням: Паньків, *Весільна атрибутика Покуття*, 231).

5. Прикрашання деревця квітами і кутасами. с. Белелуя Снятинського р-ну Івано-Франківської обл. 2001 р. Фото з Музею Н. Кобринської.

³² Гушул, «Покутське весілля. 1968», 430.

6. Весільний букет для прикрашання деревця (Ілюстрація за виданням: Паньків, *Весілля у селі Вербівцях на Городенківщині*).

7. Деревце. с. Горішнє Залуччя Снятинського р-ну Івано-Франківської обл. 2015 р.
Фото О. Федорчук.

8. «Теренки». с. Острівець Городенківського р-ну Івано-Франківської обл. 2016 р. (Ілюстрація за виданням: Герус, ««Колач» у весільному обряді покутян кінця XIX – початку XXI століття: пластичне вирішення, символіка, функції», 163).

9. Деревце на весіллі Михайла та Параски (в дівоцтві Коцаби) Марусяків. с. Казанів
Коршівського р-ну Станіславської обл. 1950-ті рр. (Локальна історія. URL:
<https://www.facebook.com/LokalnaIstoria/photos/pb.173162079529892.-2207520000.1473157423./568747603304669/?type=3&theater> (дата звернення: 17.03.2016)).

10. Деревця на весіллі Якова та Софії Мізюків. с. Ліски
Коршівського р-ну Станіславської обл. 1950-ті рр. (Локальна історія. URL:
<https://www.facebook.com/LokalnaIstoria/photos/pb.173162079529892.-2207520000.1473157423./568747603304669/?type=3&theater> (дата звернення: 17.03.2016)).

У цей же час у весільних оселях відбувалися вінкоплетини («вінкоплетення», «вінки»). Залежно від місцевої традиції, вінки для молодих, дружбів і дружок виготовляли лише в оселі молодої, іноді – у молодого й молодої, однак їх могли плести навзаєм, тобто в оселі молодої – для молодого і навпаки. Задля цього дівчата, молоді жінки (рідше – дружба чи діти), як і деревце, різали барвінок у лісі, у господі гарних господарів, там, де *«не ступала нога погана»*, але не на цвинтарі (с. Великий Ключів Коломийського р-ну). Зчаста барвінок для весілля зумисно вирощували у власному городі. Якщо ж власного барвінку не було, прохали односельців, а за зрізаний барвінок господарям віддячували калачем і пляшкою хмільного напою (с. Гарасимів Тлумацького р-ну); залишали плату за барвінок землі й у лісі (сс. Вікняни, Долина Тлумацького р-ну). Подекуди барвінок рвали крізь калач (с. Будилів Снятинського р-ну), скроплювали свяченою водою, *«щоб вінок той був щісливий»* (сс. Джурків, Велика Кам'янка, Баб'янка, Залуччя Коломийського р-ну), а відтак складали у решето і приносили додому, де й бралися шити вінок. Подекуди за виглядом барвінку намагалися визначити тривалість життя наречених: якщо барвінок у вінку залишався свіжим і зеленим, це свідчило про тривале життя його власника, якщо ж чорнів і в'янув – остерігались за його майбутнє (с. Вербівці Городенківського р-ну). Попри розмаїті форми весільних вінків – зазвичай до кори (верби, яблуні), повісма, паперу, соломи пришивали листочки барвінку, мірти, вкладали сюди хлібні зерна, гроші, цукор, мед, часник тощо й обгортали «позліткою» (тонким блискучим папером). Для шиття використовували найчастіше довгу міцну шовкову нитку, аби й життя молодих було довгим, однак бувало й інакше. Скажімо, у Гринівцях на Тлумаччині для вінка використовували конопляну нитку з «других конопель» (матірних), оскільки «перші» (плоскінні) цвіли, проте не давали плоду. У Гарасимові на цьому ж терені воліли шити вінок зеленою ниткою (запис О. Серебрякової), а у Вікнянах – червоною. Опісля залишки барвінку не викидали, а замітали в кут (с. Сілець Тисменицького р-ну), посипали ним присутніх дівчат, аби вони не засиджувались у дівках (с. Гринівці Тлумацького р-ну), чи затикували їм у волосся (с. Буківна Тлумацького р-ну). Схоже у цьому селі нитки, що залишились від шиття вінка, кидали так, *«аби сі воно не валело»*, а за найкраще мали спалити. Натомість хлопці вистерігались, аби, бува, їм *«не дали барвінку»*, тобто не запхали в кишеню чи за пазуху, бо тоді вони могли залишитись у цій господі за зятя (сmt. Чернелиця, с. Лука Городенківського р-ну, запис Х. Бойчук)³³.

³³ Інтерв'ю з Кокорудз (Кокорудз) Ганною, 1925 р. н., Войчук (Кокорудз) Ольгою, 1945 р. н., Сеньківим Тарасом, 1969 р. н., записала Леся Горошко 5 липня 2013 р. в с. Джурків Коломийського р-ну Івано-Франківської обл.; Інтерв'ю з Рудик (Чоланюк) Марією, 1927 р. н., Масюк (Лисюк) Ганною, 1929 р. н., Бойчуком Степаном, 1949 р. н., записала Леся Горошко 5 липня 2013 р. в с. Велика Кам'янка Коломий-

Локальною специфікою вирізняється й обрядовий зачин вінкоплетин. Подекуди, як-от у Загвізді на Тисмениччині, перші три листочки барвінку у вінок вплігала мама молодої, у Поточищі на Городенківщині мама в'язала першу «китицю» барвінку, а в Пилипах на Коломийщині вона мала зробити перший стібок. Натомість на Снятинщині (с. Орелець) вінок шила весільна матка, однак не закінчувала роботу, залишаючи її *«на досвіта»*, бо *«так годит си»*. Вже наступного дня до сходу сонця дошивала його, золотила, пришивала чотири червоні шовкові китиці й чіпляла гроші, *«щоби молодята мали їх повік»*. Однак скрізь на досліджуваному терені шити весільні вінки могли лише жінки, що перебували у першому шлюбі, мали добру вдачу і хороші стосунки з чоловіком, на час обряду були *«чистими»*, тобто не мали місячних, тощо³⁴.

Коли вінок був готовий, його *«віддавали»* – передавали батькам наречених чи й самим молодят. Традиційно передавали його у решеті на хлібині, під яку підмощували барвінок і хустину; решето ж, у свою чергу, клали на обернений вовною догори кожух. *«Віддавання»* вінка супроводжували примовами: *«Вінчую вас щіскем, і здоров'єм, і цим вінком, і довгим віком; й аби сте дочекали від першого і до послідного!»* (м. Городенка); *«Прошу вас, тато*

ського р-ну Івано-Франківської обл.; Інтерв'ю з Бойчук (Чабанюк) Любою, Чик (Федик) Євдокією; Інтерв'ю з Хоміцькою (Будзуляк) Марією, 1935 р. н., Хоміцькою (Ковалик) Русланою, 1973 р. н., смт. Отинія Коломийського р-ну, записала Леся Горошко 6 липня 2013 р. в с. Угорники Коломийського р-ну Івано-Франківської обл.; Інтерв'ю з Луцак Ганною, 1951 р. н., записала Леся Горошко 10 липня 2013 р. в с. Великий Ключів Коломийського р-ну Івано-Франківської обл.; Інтерв'ю з Вербицькою (Волошук) Анною, 1920 р. н., с. Матіївці Коломийського р-ну, записала Леся Горошко 11 липня 2013 р. в с. Залуччя Коломийського р-ну Івано-Франківської обл.; Інтерв'ю з Пронюком Ігорем, 1948 р. н., Пронюк (Косташук) Іриною, 1950 р. н., Рожко (Тутецькою) Марією, 1967 р. н., записала Леся Горошко 12 липня 2013 р. в с. Будилів Снятинського р-ну Івано-Франківської обл.; Інтерв'ю з Кузів (Бурлак) Мартою, 1943 р. н., с. Кутище Тлумацького р-ну, записала Леся Горошко-Погорецька 3 липня 2014 р. в с. Вікняни Тлумацького р-ну Івано-Франківської обл.; Інтерв'ю з Онишук (Фостун) Ганною; Інтерв'ю з Продан (Мойсей) Галиною, 1949 р. н., записала Леся Горошко-Погорецька 8 липня 2014 р. в с. Стриганці Тисменицького р-ну Івано-Франківської обл.; Інтерв'ю з Пилипчук (Шевадучькою) Ганною, 1948 р. н., записала Леся Горошко-Погорецька 10 липня 2014 р. в с. Гарасимів Тлумацького р-ну Івано-Франківської обл.; Інтерв'ю з Корольчук (Цапко) Ганною, 1937 р. н., записала Леся Горошко-Погорецька 10 липня 2014 р. в с. Незвисько Городенківського р-ну Івано-Франківської обл.; Андрусак, Білий, Двоак, Качорак, *Вікняни: з правіків до сьогодні*, 405; Бойчук, *«Весільна обрядовість Городенківщини (за матеріалами експедиції 2016 р.)»*, 155; Возняк, *Село моє – України цвіт*, 136; Історія Угринова, 79; Паньків, *Весілля у селі Вербівцях на Городенківщині*, 13; Паньків, *«Весільна атрибутика Покуття»*, 229–230; Слободян, *«Гринівецьке весілля»*, 179, 183; Стрижевська, *«Сучасне весілля у Сопові»*, 68; Тафійчук, *«Ключівський весільний вінок»*, 36–38; Kolberg, *Dziela wszystkie*, 228, 251, 264, 275, 287, 317, 318.

³⁴ Інтерв'ю з Климович (Левицькою) Анною; Інтерв'ю з Галік (Куничак) Анною, 1941 р. н., Кінаш (Куничак) Катериною, 1950 р. н., Мацюк (Бойчук) Оксаною, 1954 р. н., с. Яблунька Богородчанського р-ну, Ярємко (Новоселицькою) Дарією, 1964 р. н., записала Леся Горошко 9 липня 2013 р. в с. Ліски Коломийського р-ну Івано-Франківської обл.; Інтерв'ю з Луцак Ганною; Інтерв'ю з Вербицькою (Волошук) Анною; Равлюк, *«Весілля в селі Орельці Снятинського повіту на Станіславщині. 1890»*, 188; Конопка, *«Весільний обряд на Покутті (етнографічні матеріали із с. Долішне Залуччя Снятинського та с. Поточище Городенківського районів Івано-Франківської області)»*, 1350; Стрижевська, *«Сучасне весілля у Сопові»*, 68; Ципердюк, *Село над Золотою Бистрицею*, 32.

і мамо, на вашої дитини вінок. Аби були тугі, як зима; веселі, як весна; багаті, як осінь; аби так сі мали, як Зеленої неділі землє сі має» (с. Вікняни Тлумацького р-ну); *«Дарую тобі, молоденька, цей вінок, аби був першим і послідним»* (с. Поточище Городенківського р-ну)³⁵. А ще вінок належало викупити, про що свідчать теренові пісенні тексти:

*Ой де сі діла – де сі поділа
Молоденької ненька?
Йа увійди, ненько, а увійди, любко,
До нової світлоньки,
Пристипи, ненько, приступи, любко,
До тисового столу* (с. Чортовець Городенківського р-ну)³⁶;

*Ой де сі діла, де сі поділа
Ганнусина матінка,
Що не приступи, що не приступи
До тисового столу,
Що не приступи, що не вікупи
У жіночок віночок* (с. Гринівці Тлумацького р-ну)³⁷;

*Ой де ж сі діла, де ж сі поділа
Молода-молоденька?
Чом не приступит та й не викупит
Віночок від жінок* (с. Поточище Городенківського р-ну)³⁸;

*Пристипи, мати, до нас,
Викупи віночок у нас.
Як не хочеш купити,
То підеми пропити* (с. Ганнусівка Тисменицького р-ну)³⁹;

*Лижьили бирви бирвінковії
Від стола до порога:
Ни вилика дорога,*

³⁵ Інтерв'ю з Кузів (Бурлак) Мартою; Волошинський, «Весіле в Далешеві, Городенського повіту», 10; Конопка, «Весільний обряд на Покутті (етнографічні матеріали із с. Долішне Залуччя Снятинського та с. Поточище Городенківського районів Івано-Франківської області)», 1351; Kolberg, *Dziela wszystkie*, 276.

³⁶ Kolberg, *Dziela wszystkie*, 252.

³⁷ Слободян, «Гринівецьке весілля», 183.

³⁸ Конопка, «Весільний обряд на Покутті (етнографічні матеріали із с. Долішне Залуччя Снятинського та с. Поточище Городенківського районів Івано-Франківської області)», 1351.

³⁹ Дробчук, *Сілецьке весілля*, 18.

*Просимо приступити –
Віночок купити.*

*Ой кувала зазуленька,
Сіла на драбину,
Хоч, кнігини, вінок мати –
Продай коровину.
Було в барі ни сігити,
Горівку ни пити,
Було гроший заробити
Та й вінок купити.
Ой кувала зазуленька
В саду на кілочку,
Як ни маїш, кньизю, гроший,
То продай сорочку (с. Сопів Коломийського р-ну)⁴⁰.*

Власне так і чинили, даючи майстриням гроші і влаштовуючи застілля, а сам вінок тим часом примощували на подушці⁴¹.

11. Чіпце. (Ілюстрація за виданням: Паньків, *Весілля у селі Вербівцях на Городенківщині*).

12. Вінок молодого. (Ілюстрація за виданням: Паньків, *Весілля у селі Вербівцях на Городенківщині*).

⁴⁰ Стрижевська, «Сучасне весілля у Сопіві», 69.

⁴¹ Інтерв'ю з Кузів (Бурлак) Мартою; Волошинський, «Весіле в Далешеві, Городенського повіту», 10; Драбчук, *Сілецьке весілля*, 18; Слободян, «Гринівецьке весілля», 183; Стрижевська, «Сучасне весілля у Сопіві», 69.

13. Чільця. Городенківський повіт.
Поч. XX ст. (Ілюстрація за виданням:
Покуття: історико-етнографічний нарис, 371).

15. Весільний вінок молодої II пол. XX ст.
с. Джурків Коломийського р-ну
Івано-Франківської обл. Фото авторки. 2013 р.

17. Весільні вінки. Тлумаччина. Фото авторки. 2014 р.
Музей етнографії та побуту Тлумацького р-ну.

14. Весільні вінки і затички. Фото авторки.
2014 р. Історико-краєзнавчий музей с. Долина
Тлумацького р-ну Івано-Франківської обл.

16. Весільний вінок молодої с. Джурків
Коломийського р-ну Івано-Франківської обл.
Фото авторки. 2013 р.

18. «Пір'єний вінок» молодої с. Великий Ключів
Коломийського р-ну Івано-Франківської обл.
Фото авторки. 2013 р.

19. Вінок молодої. с. Великий Ключів
Коломийського повіту. 1930 р.
(Ілюстрація за виданням: *Покуття:
історико-етнографічний нарис*, 371).

21. Віночки для дружок. с. Воскресінці
Коломийського повіту. Поч. XX ст.
(Ілюстрація за виданням: *Покуття:
історико-етнографічний нарис*, 372).

23. Вінок на «колачі». с. Підвисоке
Снятинського р-ну Івано-Франківської обл. 2015 р.
Фото О. Федорчук.

20. Весільні вінок і букет молодої.
с. Воскресінці Коломийського повіту. II пол. XIX ст.
(Ілюстрація за виданням: *Покуття:
історико-етнографічний нарис*, 371).

22. Вінок молодої. с. Горішнє Залуччя
Снятинського р-ну Івано-Франківської обл. 2015 р.
Фото О. Федорчук.

24. Вінок на «колачі». с. Прутівка Снятинського р-ну
Івано-Франківської обл. 2015 р. (Ілюстрація за виданням:
Герус, «“Колач” у весільному обряді покутян кінця XIX – початку XXI століття:
пластичне вирішення, символіка, функції», 164).

25. Капелюх покутського молодого.
с. Воскресінці Коломийського повіту. II пол. XIX ст.
(Ілюстрація за виданням:
Покуття: історико-етнографічний нарис, 372).

26. Капелюх молодого.
Тлумаччина. Фото авторки. 2014 р.
Музей етнографії та побуту Тлумацького р-ну.

27. Наречена Софія Оленюк у весільному вінку. с. Корнич
Коломийського р-ну. 1920-ті рр. (Локальна історія. URL:
<https://www.facebook.com/LokalnaIstoria/photos/pb.173162079529892.-2207520000.1473157423./568747603304669/?type=3&theater>
(дата звернення 17.03.2016)).

28. Вдягання весільного вінка.
с. Підвисоке Снятинського р-ну
Івано-Франківської обл. 2015 р.
Фото О. Федорчук.

Подекуди цей весільний обряд мав назву «селемени», оскільки окрім вінків дівчата плели й інші весільні оздоби – «селемени», «пелехатий вінок» тощо. Власне «селемени», чи «пелехатий вінок» – це великі вінки, якими прикрашали весільну оселю, аби «було знати, що вісіле» (сс. Вовчинець, Павлівка, Сілець Тисменицького р-ну, сс. Буківна, Вікняни, Гринівці, Ісаків Тлумацького р-ну). Їх виготовляли з барвінку, гілок хвойних дерев, калини, яблук, стрічок, живих чи штучних квітів тощо. На Тисмениччині (с. Сілець) «селемени» плели троє дівчат – подруг молодії чи родичок молодого. Увесь

цей час вони мали стояти, решта ж присутніх дівчат – сидіти і лише подавати зв'язаний у пучечки барвінок. Виплетений вінок оздоблювали чотирьома яблуками, аби у молодят було щонайменше четверо дітей, калиною, а згодом – ще й шоколадними цукерками. Опісля до оселі приходили хлопці, котрі й мали почепити вінки на стелю, над вікном тощо:

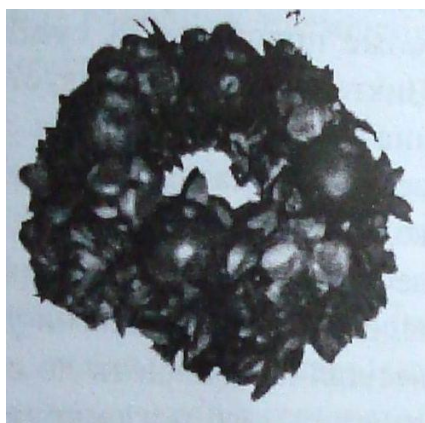
*Чи ви, хлопці, заснули,
Що дуба не зрубали,
Кілочки не зробили,
Селемени не прибили* (с. Павлівка Тисменицького р-ну);

*Ой гарно ми в вінок ввили
Барвінок зелений,
Де ж ті хлопці, щоб прибили
Наші селемени?
Виплели 'смо селемени,
Та і що нам з того,
Нема дружбів, ні боярів,
Ані молодого* (с. Сілець Тисменицького р-ну).

29. Дівчата з барвінковими «косицями».
с. Буківна Тлумацького р-ну Івано-Франківської обл.
Фото з Музею етнографії та побуту Тлумацького р-ну.

Після «торгу» і «викупу» вінків найстарший хлопець навхрест цілував яблука, якими було прикрашено вінок, по чому їх кріпили на належне місце. У цей час дівчата всіляко заважали хлопцям, запихаючи їм у чоботи смерекове гілля і зв'язуючи ноги шнурками. Хлопці ж, відповідно, намагалися якомога швидше виплутатися зі шнурків, бо, як вірили, той, хто останнім залишиться на столі, найшвидше ожениється. «Селемени» висіли в хаті, допоки молоду не забрали до молодого чи не «зав'язали». Тоді хтось із хлопців зривав яблука, розрізав на частини і вгощав хлопців і дівчат, аби ті швидше одружувалися, а сам вінок виносили на околицю села і чіпляли на хрест, встановлений на честь знесення панщини (с. Сілець Тисменицького р-ну). Бувало й так, що молода сама зривала «селемени» і кидала поміж гостей, а ті, у свою чергу, брали з них по гілочці додому (с. Вовчинець Тисменицького р-ну)⁴².

30. «Селемени». с. Сілець Тисменицького р-ну Івано-Франківської обл. (Ілюстрація за виданням: Драбчук, *Сілецьке весілля*, 14).

З-поміж локальних оздоб варто згадати й про «монограм» – виплетені з зелені ініціали наречених (с. Павлівка Тисменицького р-ну), а також два барвінкові вінки, прикріплені до паперової основи, на які у церкві клали хустину і без яких, за спогадами старожилів, у давнину панотець не дав би шлюбу (с. Гринівці Тлумацького р-ну), і два вінки, які клали на «посагові» калачі для благословення (с. Сопів Коломийського р-ну)⁴³. А ще на досліджуваному терені і досі з хвойних гілок, стрічок, кутасів, квітів та ін. виготовляють «каблук», «каблук» – арку, якою прикрашають ворота. Окрім того, до неї можуть кріпити напис «Ласкаво просимо». Добути гілля для оздоби – найчастіше обов'язок молодого. Після встановлення «каблуки» ворота на подвір'я вже не зачиняють аж до завершення весілля (с. Сілець Тисменицького р-ну), а от тривалість її перебування на воротах, залежно від села, може бути різною: до року, до народження в сім'ї первістка або ж «поки сі сосна обсипає»⁴⁴.

⁴² Інтерв'ю з Кузів (Бурлак) Мартою; Інтерв'ю з Онишук (Фостун) Ганною; Інтерв'ю з Денис (Павлюк) Світланою; Андрусак, Білий, Двойак, Качорак, *Вікняни: з правіків до сьогодні*, 405; Возняк, *Село моє – України цвіт*, 136, 139; Драбчук, *Сілецьке весілля*, 13–18; Когуч, Сас, *Нариси з історії села Павелча (Павлівка)*, 211–212; Слободян, «Гринівецьке весілля», 183.

⁴³ Когуч, Сас, *Нариси з історії села Павелча (Павлівка)*, 211; Слободян, «Гринівецьке весілля», 183; Стрижевська, «Сучасне весілля у Сопові», 70.

⁴⁴ Інтерв'ю з Кузів (Бурлак) Мартою; Бойчук, «Весільна обрядовість Городенківщини (за матеріалами експедиції 2016 р.)», 155; Драбчук, *Сілецьке весілля*, 10; Марусик, «Белелує, колиско моя!», 70.

31. Весільна брама. с. Сокирчин Тлумацького р-ну Івано-Франківської обл.
Фото авторки. 2014 р.

Окрім таких обрядових чинностей, у перший весільний день зазвичай відбувалося дарування молодому сорочки («буквинки»), *«що сама (молода. – Л. Г.-П.) вишила, і він у ті сорочці бере шлюб»*. Зчаста наречена відправляла свій «дар» з кількома хлопцями чи чоловіками зі своєї родини, іноді – з рідними чи двоюрідними братами, «вінчальною маткою». Для цього її мама клала сорочку вишивкою догори на калач, попередньо пришивши до «вушчків» (коміра, китиць) по три листочки барвінку, васильку і три колоски жита, а ще – зубець часнику і маленький калачик, *«аби 'му все пахла, як васильок; бервінок, аби 'му була мила, як квітка; колоски, аби їм було житє; а колачик, аби не жєдали хліба»*. Усе це загортали у білу або червону хустину і клали туди гроші (сс. Далешове, Вербівці Городенківського р-ну, с. Жуків Тлумацького р-ну) чи перев'язували червоною ниткою на довголіття (сmt. Чернелиця, с. Лука Городенківського р-ну). *«Ішли з сорочков»* зі співом, аби всім було чути про мету візиту:

*З руточок – ой дві квіточки,
Ми принесли сорочку:
З широкими полами,
З довгими рукавами* (с. Вербівці Городенківського р-ну);

*Вітцівська... дочка
Шовкова сорочка;
Шовчочком вишивана,
А золотом гафтована (с. Городниця Городенківського р-ну);*

*Теща зятя любила,
Сорочку йому зшила:
З широкими полами,
З довгими рукавами.*

*Та й амберю, моя мамко, амберю,
Вишивайте сорочечку з паперу.
З паперу широкого – для зетя високого,
З паперу червоного – для зетя молодого (с. Долішнє Залуччя Снятинського р-ну)⁴⁵.*

У Вербівцях на Городенківщині свашки молодого відспівували:

*Ваші сорочка дрантива,
Ваші сорочка вушива, –
Паришива шевкинi шила
Та й вуший напустила.*

Іноді так приспівували й жінки з родини молоді:

*Та й-таки ми – свашки-любки,
Ми вас та вдурили,
Ми сорочку драну дали,
Гроші файні взяли (с. Долішнє Залуччя Снятинського р-ну).*

Подекуди й справді спершу дарували «дрантиву» сорочку (порвану, з недолугими прикрасами), а вже опісля – ту, котру вишила молода (с. Будилів

⁴⁵ Інтерв'ю з Онишук (Фостун) Ганною; Інтерв'ю з Чемною (Ваньців) Павліною, 1929 р. н., с. Делева Тлумацького р-ну, записала Леся Горошко-Погорецька 5 липня 2014 р. в с. Одаї Тлумацького р-ну Івано-Франківської обл.; Бойчук, «Весільна обрядовість Городенківщини (за матеріалами експедиції 2016 р.)», 156; Возняк, *Село моє – України цвіт*, 136; Волошинський, «Весіле в Далешеві, Городенського повіту», 13–14; Когуч, Сас, *Нариси з історії села Павелча (Павлівка)*, 213; Конопка, «Весільний обряд на Покутті (етнографічні матеріали із с. Долішнє Залуччя Снятинського та с. Поточище Городенківського районів Івано-Франківської області)», 1343–1344, 1352, 1354; Паньків, *Весілля у селі Вербівцях на Городенківщині*, 13; Гушуд, «Покутське весілля. 1968», 435; Слободян, «Гринівецьке весілля», 195; Стрижевська, «Сучасне весілля у Сопові», 71; Kolberg, *Dzieła wszystkie*, 231–232, 252, 264, 271; Mroczko, «Śniatyńszczyzna (Przyczynek do etnografii krajowej)», 481–482.

Снятинського р-ну). Її попередньо оглядали, показували гостям, вішали на показ, а тоді вгощали посланців молодії і платили за дарунок⁴⁶.

Бувало й так, що молодий забирав сорочку сам або ж відряджав по неї своїх представників. Натомість він дарував молодій «завій», «перкаль», «рантух», «вельон» (фату), «фис», «перемітку», чоботи, хустку, цукор, гроші тощо (сс. Жуків, Одаї, Долина, Вікняни, Петрів Тлумацького р-ну, сс. Вовчинець, Загвіздя Тисменицького р-ну, м. Городенка, с. Белелуя Снятинського р-ну)⁴⁷.

32. Молода у «завої». Подружжя Івана та Ганни Драбчуків. 1957 р.
с. Сілець Тисменицького р-ну Івано-Франківської обл.
(Ілюстрація за виданням: Драбчук, *Сілецьке весілля*, 18).

33. Молода у «завої». Весілля Миколи та Ганни Мельничуків,
справа стоїть Іван (прізвище невідоме), брат нареченої
с. Ліски Коршівського р-ну Станіславської обл. 1950-ті рр. (Локальна історія. URL:
<https://www.facebook.com/LokalnaIstoria/photos/pb.173162079529892.-2207520000.1473157423./568747603304669/?type=3&theater> (дата звернення 17.03.2016)).

⁴⁶ Інтерв'ю з Пронюком Ігорем, Пронюк (Косташук) Іриною, Рожко (Тутецькою) Марією; Андрусак, Білий, Двояк, Качорак, *Вікняни: з правіків до сьогодні*, 406; Бойчук, «Весільна обрядовість Городенківщини (за матеріалами експедиції 2016 р.)», 156; Возняк, *Село моє – України цвіт*, 136; Конопка, «Весільний обряд на Покутті (етнографічні матеріали із с. Долішне Залуччя Снятинського та с. Поточище Городенківського районів Івано-Франківської області)», 1345; Марусик, «Белелує, колиско моя!», 70; Паньків, *Весілля у селі Вербівцях на Городенківщині*, 13; Гушул, «Покутське весілля. 1968», 435.

⁴⁷ Інтерв'ю з Роговик Марією, Босацькою (Шпак) Оксаною, Бортник (Максимчук) Павліною; Інтерв'ю з Чемною (Ваньців) Павліною; Інтерв'ю з Пилипонько (Прокопів) Параскою, 1932 р. н., записала Леся Горошко-Погорецька 7 липня 2014 р. в с. Нижнів Тлумацького р-ну Івано-Франківської обл.; Возняк, *Село моє – України цвіт*, 136; Гачинський, *Нарис з історії села Петрова*, 416–417; Марусик, «Белелує, колиско моя!», 70; Ципердюк, *Село над Золотою Бистрицею*, 40; Kolberg, *Dziela wszystkie*, 231–232, 271; Mroczko, «Śniatyńszczyzna (Przyczynek do etnografii krajowej)», 487.

У Тисменицькому й Галицькому р-нах цей етап весілля отримав назву «викобрани» («вікобране», «вінкобрани»). У Сільці на Тисмениччині, однак, на «викобранах» сорочку вже не дарують, натомість уночі молодий з гуртом приходить до хати молодої, де його староста починає роздавати найближчій родині молодої жартівливі подарунки: мамі – поламаний годинник, аби вчасно годувала зятя; батькові – кермо від авто, яке тато має докупити собі самотужки; бабусі – старе взуття тощо. Справжній подарунок отримує лише молода, однак попередньо і їй вручають «букет» із кропиви і будяків, щедро приправивши дарунок розповіддю про те, як його здобували. Опісля всі сідають до столу і гуляють до ранку. Змогу ж реконструювати давній звичай дарування сорочки на «викобранах» маємо завдяки гаївці, що її нотовано неподалік, у Вільшаниці:

*По що'с прийшов, Зельман,
По що'с прийшов, викобран?
По кошулю Зельман,
По кошулю викобран,
Зельманова, як братова,
І вся родина.*

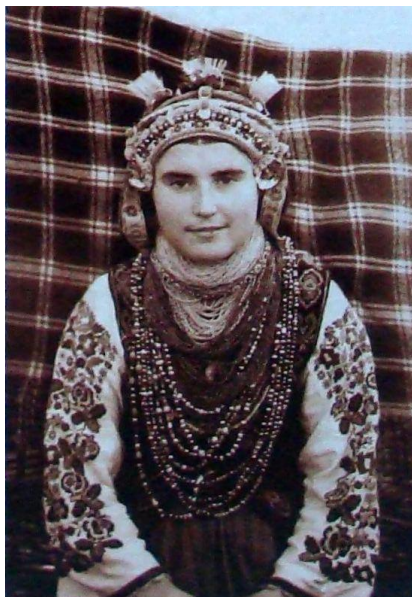
*Наша панна ніч не спала,
Красні нитки підбирала,
Кошулечку вишивала,
Миленькому готувала –
Від дівочого серця,
Щоб піти з ним до вінця.
Беріть собі, беріть собі.*

У деяких сусідніх селах під час «вінкобранів» молодий разом із сорочкою забирав вінок (с. Павлівка Тисменицького р-ну), іноді – лише вінок (сс. Загвіздя, Ганнусівка Тисменицького р-ну), молода чіпляла квітку молодому, а дружки – дружбам (с. Вікторів Галицького р-ну)¹.

34–35. Паперові весільні букети молодят. Тлумаччина. Фото авторки. 2014 р.
Музей етнографії та побуту Тлумацького р-ну.

¹ Дробчук, *Сілецьке весілля*, 19–21; Когуч, Сас, *Нариси з історії села Павлівка (Павлівка)*, 212–213; Ципердюк, *Село над Золотою Бистрицею*, 40–42. Подекуди дружки віддячували дружкам за «букети» невеликою платою (с. Долина Тлумацького р-ну, с. Матеївці Коломийського р-ну), однак і її розмір міг стати підставою для жартів: якщо «боярин» клав під шапку, до якої пришивали квітку, замало грошей, йому могли пришити будь-що, аж доки він не проявить щедрість (с. Нижнів Тлумацького р-ну). – Інтерв'ю з Роговик Марією, Босацькою (Шпак) Оксаною, Бортник (Максимчук) Павлиною; Інтерв'ю з Пилипонько (Прокопів) Параскою; Жолобайло, *«Це Матіївці – наше село...»*, 155.

36. Дружка. с. Топорівці Городенківського р-ну. 1950-ті рр.
(Ілюстрація за виданням: *Покуття: історико-етнографічний нарис*, 353).

37. Дружба з дружкою. с. Струпків Коломийського р-ну. 1961 р.
(Ілюстрація за виданням: Жибак, Хімей, *Традиційні українські обряди та звичаї (весілля, хрестини, гаївки)*, 62).

Розглянутий етнолокальний варіант обрядового зачину весілля містить питомі риси загальноукраїнського весільного ритуалу, на користь чого свідчать дослідження весільної обрядовості різних місцевостей України, зокрема й звичаєвих епізодів, пов'язаних із початком весілля². Як і будь-який інший локальний варіант, покутський вирізняється власними рисами: своєрідні пояснення та обґрунтування обрядових чинностей носіями традиції, місцеві назви весільних етапів, звичаїв та атрибутів («зачинанє», «селемени», «пелехатий вінок», «монограм», «каблука», «викобрани»), тривале побутування, а подекуди й збереження досі, окремих явищ (прикрашання весільної брами «каблукою», жартівливе відзначення «викобранив» тощо). А це лише посилює науковий інтерес стосовно досліджуваного терену і спонукає до нових пошуків.

² Борисенко В.К., «Весільні звичаї та обряди», *Поділля : історико-етнографічне дослідження* (Київ : Доля, 1994): 217–228; Борисенко В.К., *Весільні звичаї та обряди на Україні : історико-етнографічне дослідження* (Київ : Наукова думка, 1988): 1–192; Босик З.О., *Родинна обрядовість: Трансформація та архетипові мотиви весільної обрядовості Середньої Наддніпряниці : монографія* (Київ : НАКККІМ, 2010): 1–344; Гузій Р., Вархол Н., Вархол Й., Остапик О., «Весільні обряди», *Лемківщина : історико-етнографічне дослідження : у 2 т., т. 2. Духовна культура* (Львів : Інститут народознавства НАНУ, 2002): 75–93; Здоровега Н.І., *Нариси народної весільної обрядовості на Україні*, (Київ : Наукова думка, 1974): 1–160; Здоровега Н.І., «Народні звичаї та обряди», *Бойківщина : історико-етнографічне дослідження* (Київ : Наукова думка, 1983): 232–248; Кушнір В.Г., Петрова Н.О., *Традиційна весільна обрядовість українців Одещини (20–80-ті рр. XX ст.)* (Одеса : Гермес, 2008): 1–256; Сявавко Є.І., «Сімейна обрядовість», *Гуцульщина : історико-етнографічне дослідження* (Київ : Наукова думка, 1987): 302–319 та ін.

REFERENCES

- Andrusiak, S., Bilyi, D., Dvoiak, M., Kachorak, Y. 2007. *Vikniany: z pravikiv do sohodennia*. Lviv: Ukrainski tekhnolohii [in Ukrainian].
- Boichuk, Khrystyna. 2017. "Vesilna obriadovist Horodenkivshchyny (za materialamy ekspedytzii 2016 r.)". *Narodoznavchi zoshyty* 1: 154–159 [in Ukrainian].
- Borysenko, Valentyna. 1988. *Vesilni zvychai ta obriady na Ukraini: istoryko-etnografichne doslidzhennia*. Kyiv: Naukova dumka [in Ukrainian].
- Borysenko, Valentyna. 1994. "Vesilni zvychai ta obriady". *Podillia: istoryko-etnografichne doslidzhennia*, 217–228. Kyiv: Dolia [in Ukrainian].
- Bosyk, Zoia. 2010. *Rodynna obriadovist: Transformatsiia ta arkhetyповi motyvy vesilnoi obriadovosti Serednoi Naddniprianshchyny*. Kyiv: NAKKKiM [in Ukrainian].
- Drabchuk, Ivan. 2008. *Siletske vesillia*. Ivano-Frankivsk: SIMYK [in Ukrainian].
- Hachynskyi, Mykhailo. 2006. *Narys z istorii sela Petrova*. Ivano-Frankivsk: Nova Zoria [in Ukrainian].
- Herus, Liudmyla. 2017. "«Kolach» u vesilnomu obriadi pokutian kintsia XIX – pochatku XXI stolittia: plastychne vyrishennia, symbolika, funktsii". *Narodoznavchi zoshyty* 1: 160–170 [in Ukrainian].
- Holubovychева, Olena. 1919. "Vesilie v seli Ilyntsiakh, Sniatynskoho povitu". *Materiialy do ukrainskoi etnologii*. T. XIX–XX: 177–193. Lviv [in Ukrainian].
- Horoshko-Pohoretska, Lesia. 2019. "«Tulysia mikh do mikha, a torba do torby» (peredvesilni zvychai na Pokutti)". *Narodoznavchi zoshyty* 3: 580–590 [in Ukrainian].
- Hrabovetskyi, Volodymyr. 2001. *Ivanivtsi. Litopys sela nad Prutom*. Ivano-Frankivsk: Nova Zoria [in Ukrainian].
- Hushul, Mykola. 1970. "Pokutske vesillia. 1968". *Vesillia: zb.: u 2 kn., uporiad. M.M. Shub-ravska; AN URSS, Instytut mystetstvoznavstva, folkloru ta etnografii im. M.T. Rylskoho*. Kn. 2: 426–463. Kyiv: Naukova dumka [in Ukrainian].
- Huzii, Roman, Varkhol, Nadiia, Varkhol, Yosyp, Ostapyk, Olha. 2002. "Vesilni obriady". *Lemkivshchyna: istoryko-etnografichne doslidzhennia: u 2 t. T. 2. Dukhovna kultura*: 75–93. Lviv: Instytut narodoznavstva NANU [in Ukrainian].
- Kohuch, B., Sas, O. 1998. *Narysy z istorii sela Pavelcha (Pavlivka)*. Ivano-Frankivsk: Lik [in Ukrainian].
- Kolberg, Oskar. 1961. *Dziela wszystkie*. T. 29: Pokucie. Cz. 1. Wrocław – Poznań: Polskie Wydawnictwo Muzyczne, Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza [in Polish].
- Konopka, Volodymyr. 2019. "Vesilnyi obriad na Pokutti (etnografichni materialy iz s. Dolishnie Zaluchchia Sniatynskoho ta s. Potochyshche Horodenkivskoho raioniv Ivano-Frankivskoi obl.)". *Narodoznavchi zoshyty* 5: 1342–1357 [in Ukrainian].
- Korolko, Oksana. 2008. "Vesilni obriadovo-zvychaievi tradytsii Pokuttia i Hutsulshchyny na pochatku XX st.: porivnialnyi ohliad". *Sniatyn, Sniatynshchyna: istoriia i sohodennia. Materialy naukovo-praktychnoi konferentsii, prysviachenoï 850-richchii mista Sniatyna na Pokutti*: 77–84. Sniatyn: PrutPrynt [in Ukrainian].
- Kostiv, Volodymyr, red. 2000. *Istoriia Uhrynova. Narysy z istorii sela Uhryniv Tysmenytskoho raionu Ivano-Frankivskoi obl.* Ivano-Frankivsk: Plai [in Ukrainian].
- Kushnir, Viacheslav, Petrova, Nataliia. 2008. *Tradytsiina vesilna obriadovist ukrainsiv Odeschyny (20–80-ti rr. XX st.)*. Odesa: Hermes [in Ukrainian].
- Marchuk, Vasyi, avt. idei. 2010. *Pokuttia: istoryko-etnografichni narys, hol. red. A. Korolko; rets. H. Kozholianko, O. Sukhyi, V. Nahirnyi*. Lviv: Manuscript [in Ukrainian].

- Mroczo, Franciszek Ksawery. 1897. “Śniatyńszczyzna (Przyczynek do etnografii krajowej)”. *Przewodnik naukowy i literacki*. T. XXV. Z. VI: 481–498 [in Polish].
- Niemietz, Viktor. 2014. “Derevtse yak predmetno-symvolichnyi komponent vesilnoho rytualu: volynsko-pokutski paraleli (na materialakh z Radekhivskoho i Bohorodchanskoho raioniv)”. *Aktualni problemy vitchyznianoï ta vsesvitnoi istorii*: Zbirnyk naukovykh prats: Naukovi zapysky Rivnenskoho derzhavnoho humanitarnoho universytetu. Vyp. 25: 185–186. Rivne: Zen O [in Ukrainian].
- Pankiv, Mykhailo. 2000. *Vesillia u seli Verbivtsiakh na Horodenkivshchyni*. Ivano-Frankivsk: Lileia-NV [in Ukrainian].
- Pankiv, Mykhailo. 2011. “Vesilna atrybutyka Pokuttia”. *Yamhoriv* 18–19: 228–233 [in Ukrainian].
- Petruk, Mariia, Petruk, Dmytro. 2000. *Istoriia Tovmachyka: istoryko-kraieznavchyi narys*. Kolomyia: Vilnyi holos [in Ukrainian].
- Ravliuk, Vasyl. 1970. “Vesillia v seli Orełtsi Sniatynskoho povitu na Stanislavshchyni. 1890”. *Vesillia*: zb.: u 2 kn., uporiad. M.M. Shubravska; Kn. 2: 183–214. Kyiv: Naukova dumka [in Ukrainian].
- Siavavko, Yevheniia. 1987. “Simeina obriadovist”. *Hutsulshchyna: istoryko-etnohrafichne doslidzhennia*: 302–319. Kyiv: Naukova dumka [in Ukrainian].
- Slobodian, Nataliia. 2008. “Hrynivetske vesillia”. *Yamhoriv* 15: 172–216 [in Ukrainian].
- Slobodian, Nataliia. 2009. “Hrynivetske vesillia”. *Yamhoriv* 16–17: 220–225 [in Ukrainian].
- Sorych, Mykola. 2000. *Istoriia Myshyna*. Kolomyia [in Ukrainian].
- Stryzhevska, Natalka. 2006. “Suchasne vesillia u Sopovi”. *Materialy kruhloho kraieznavchoho stolu «Kolomyiska Hutsulshchyna»*: 68–74. Kolomyia [in Ukrainian].
- Tafiichuk, Mariia. 2006. “Kliuchivskyi vesilnyi vinok”. *Materialy kruhloho kraieznavchoho stolu «Kolomyiska Hutsulshchyna»*: 36–38. Kolomyia [in Ukrainian].
- Tsyperdiuk, Mykhailo. 2004. *Selo nad Zolotoiu Bystrytseiu*. Ivano-Frankivsk: Lileia-NV [in Ukrainian].
- Voloshynskyi, Ivan. 1919. “Vesilie v Daleshevi, Horodenskoho povitu”. *Materiialy do ukrainskoi etnologii*. T. XIX–XX: 2–34. Lviv [in Ukrainian].
- Vozniak, Vasyl. 2003. *Selo moie – Ukrainy tsvit*. Ivano-Frankivsk: Nova Zoria [in Ukrainian].
- Waigl, Leopold. 1877. *Rys miasta Kołomyi*. Kołomyja [in Polish].
- Zdoroveha, Neonila. 1974. *Narysy narodnoi vesilnoi obriadovosti na Ukraini*. Kyiv: Naukova dumka [in Ukrainian].
- Zdoroveha, Neonila. 1983. “Narodni zvychai ta obriady”. *Boikivshchyna: istoryko-etnohrafichne doslidzhennia*: 232–248. Kyiv: Naukova dumka [in Ukrainian].
- Zholobailo, Yaroslav. 2000. “Tse Matiivtsi – nashe selo...”: istoryko-etnohrafichni narys. Kolomyia: Vik [in Ukrainian].
- Zhybak, Hanna, Khimei, Roman. 2010. *Tradytiini ukrainski obriady ta zvychai (vesillia, khrestyny, haivky)*. Ivano-Frankivsk: Misto NV [in Ukrainian].
- Архів ІН НАН України, ф. 1, оп. 2, од. зб. 355 б, арк. 1–188: Паньків М.І. Семья и семейный быт на Покутье (1850–1980) / Дисерт. канд. истор. наук. Ивано-Франковск, 1988.
- Архів ІН НАН України, ф. 1, оп. 2, од. зб. 698, арк. 1–116: Горошко Л.М. Польові матеріали з Покуття (Коломийський, Городенківський, Тлумацький, Снятинський р-ни Івано-Франківської обл., 2013 р.).
- Архів ІН НАН України, ф. 1, оп. 2, од. зб. 736, арк. 1–97: Горошко-Погорецька Л.М. Польові матеріали з Покуття (Тлумацький, Тисменицький, Городенківський р-ни Івано-Франківської обл., 2014 р.).

**AS IT QUIETLY BEGAN
[«OJ JEK TSE SE TA J STYHEN'KA ZACHIELO»]:
RITUAL BEGINNING OF THE WEDDING IN POKUTTIA**

Lesia HOROSHKO-POHORETSKA

The Ethnology Institute of National Academy of Sciences of Ukraine

Department of Ethnology of Modernity

15 Svobody avenue, Lviv, 79000, Ukraine

e-mail: horoshyna@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-8741-2467>

Wedding customs are one of the evidences of the diversity of folk traditions of any area, as the wedding matrix of each individual settlement always has some local differences compared to adjacent areas. Despite this, wedding traditions are enduring in time, and the wedding customs of Pokuttia is a clear evidence of this, as the locals are still the bearers of living customary realities. At the same time, some wedding ceremonies are preserved only in the memory of the old-timers. Some of them can now only be read in the works of researchers of the late XIX – early XX centuries, as well as in some later studies, including field records, local lore essays on the selected terrain, etc. It is thanks to such materials that it is possible to recreate as fully as possible the traditional beginning of the Pokuttia wedding, as well as to identify ritual changes that later layered and added to the treasury of wedding customs of Ukrainians.

In the article, the rites related to this wedding stage are considered on the basis of published sources and own field records. Among them are baking a breadcake (requirements for women baking a breadcake, decorating a breadcake, divination with ritual bread and a bread shovel, prohibition to use the oven for other needs after baking a breadcake); embellishment the wedding tree (tree species for its production, decorations, performers, redemption of the tree); twining wedding wreaths (cutting periwinkle, divination with it, use of periwinkle and thread residues, direct production of wreaths and its performers, redemption of wreaths); decorating a wedding house (twining wreaths for home decoration, nailing them to the ceiling, further use, making the initials of the newlyweds from verdure, making a wedding arch on the gate and wreaths for different stages of the wedding); giving a shirt to the bridegroom (sending the men with a gift to the groom, giving a low-quality shirt, feasting messengers), gifting the bride, her family, etc. The local features of the considered phenomena are determined.

The considered ethno-local version of the wedding ritual contains specific features of the all-Ukrainian wedding ritual, which is evidenced by studies of wedding ceremonies in different parts of Ukraine, including customary episodes related to the beginning of the wedding. Like any other local variant, the one of Pokuttia has its own peculiarities: original explanations and justifications of ritual activities by bearers of tradition, local names of wedding stages, customs and attributes ("zachynanie", "selemen", "pelehatyj vinok", "monohram", "kabluka", "vykobrany"), long life, and sometimes the preservation to this day, of some phenomena (decoration of the wedding gate by "kabluka", humorous celebration of "vykobrany", etc.).

Keywords: Pokuttia, groom, bride, groomsman, bridesmaid, matchmaker, breadcake, «kalach», wedding tree, wreath, customs, rites, traditions

Стаття надійшла до редколегії 10.01.2023

Стаття прийнята до друку 17.01.2023